

VARIJACIJE NA TEMU BIOGRAPHIA LITERARIA

(Milisav Savić: *Ljubavna pisma i druge lekcije*, Agora, Zrenjanin, 2012)

Bibliografija Milisava Savića upotpunjena je novim izdanjem esejističko-prozne zbirke *Fusnota* i, takođe, žanrovski hibridnom zbirkom *Ljubavna pisma i druge lekcije*. Ove dve zbirke umnogome su komplementarne. *Ljubavna pisma...* se nadovezuju na *Fusnotu*, dopunjavaju, razrađuju, ali i tautološki variraju fenomene, likove, teme i ideje iz *Fusnote*. Epicentar obe zbirke je literatura u svojim mnogobrojnim manifestacijama. Naslovi zbirki, najpre, indikativni su u pogledu novina koje *Ljubavna pisma...* sobom donose. U prethodnoj zbirci je autor izrazio uverenje da se u savremenom trenutku o „velikim pričama“ može govoriti samo putem fusnote i komentara, zaobilaznim putem, jer je inteligentnim čitaocima odavno poznat glavni tekst i željni su onoga što je u njemu izostavljeno. Nova naslovna sintagma, sa jedne strane, upućuje na govor ljubavi upućen Literaturi kome Savić ostaje dosledan, a sa druge strane, navodi na pomisao da je pisac posumnjao u hermeneutičku veštinu svojih čitalaca, opredelivši se ovog puta za *ex cathedra* pristup (on je, ponekad, i u poziciji adresata), te je otuda i većina tekstova u popriličnoj meri (sadržinski i metodološki) lekcija za početnike.

Zbirka je podeljena na nekoliko tematskih blokova koji se međusobno osvetljavaju i prožimaju. Savićeva čitanja devetnaestovekovnih (Dositaj, Vidaković, Božović), kao i savremenih autora (Pavić, Mihailović, Simović, Petrović, Kapor, Ćosić, Ognjenovićeva, između ostalih), uz „slabost“ ka stvarnosnoj prozi, kao i autointerpretacije, donose zanimljive, analitički utemeljene i estetski značajne uvide, unoseći nove perspektive u promišljanja stvaralaštva autora kojima se bavi. Anegdotskim kazivanjima, hroničarskim zahvatima i (auto)biografskim profilisanjem, on poetološke uvide proširuje građom relevantnom za sticanje uvida o književnom životu i sceni poslednjih decenija 20. veka. Čak i kad esej daje tek konture pojedinog stvaralačkog lika (recimo o Biljani Jovanović), on je sugestivan predložak za neka buduća istraživanja. Podtekst ovih eseja su „velike“ teme književnosti, teme koje sežu u oblast estetike, etike i epistemologije, a kojima Savić eksplicitno posvećuje niz problemski koncipiranih eseja, formalno raznovrsnih (od intervju, preko lista do novelističke proze), uz stalno preplitanje dokumentarnog i fikcionalnog, ličnog i opšteg, diskurzivnog i lirskog.

Dominantne teme, dakle, tiču se odnosa književnosti i istorije, politike, odnosno društvene stvarnosti u najširem smislu, intelektualnog (građanskog) angažmana pisca, pitanja (a)moralna književnosti i njene funkcije, tipologizacije književnosti (poznata Savićeva postavka *banditska versus profesorska*). Čitaoci *Fusnote* uočice da su to Savićeva „povlašćene“ teme, međutim, u *Ljubavnim pismima...*, za razliku od prethodne zbirke, izostaje istančan sluh za antinomije, odnosno (uspešno) nastojanje da se one izmire, a do izražaja

dolazi sklonost ka uopštavanju i redukovanijem sagledavanju problematike. Na primer, iskrsavaju nedoumice u vezi sa pitanjem piščeve moralne odgovornosti, to jest polaže li ili ne račune svojim čitaocima, ili u vezi sa epistemološkim aspektima književnosti, odnosno da li književnost, ipak, može biti „najbolja istorijska čitanka“ ili ostaje dosledna (u čemu je njena draž) datumima koji se ne poklapaju sa istorijskim, ili o njenoj etičnosti, odnosno povodom nedovoljno precizno formulisane postavke da je „moral književnosti sazdan na trajnijim i temeljnijim principima za razliku od onog društvenog“, ili, pak, da književnost ne može svet (!) učiniti ni boljim ni gorim. Nekoherentna misao svakako može biti signal opredeljenosti za, uslovno rečeno, dijalektičke paradokse, odnosno piščeve pozicije *in statu nascendi*, ali u tekstovima čitalac ne dobija dovoljno argumentacije da bi tako nešto zaključio. I uopšte, tekstovi u *Ljubavnim pismima...* kvalitativno su disonantni. Retko koji, među kojima je esej antologijske vrednosti „Krave“, doseže izuzetnost, na primer eseja „Poezija i komentari“ (*Fusnota*). Savićev pripovedački dar do punog izražaja dolazi na tlu (pseudo)fikcije, u poigravanju sa naratorskim pozicijama, duhovitim i lapidarnim dijaloških sekvencama, otelovljivanju literarnih metafora, te, na primer, rezultira odličnom prozom „Vera ili kritika pesništva kao brbljanja“. Pojedini tekstovi, poput „Biblioteke“, iznenađuju svojom trivijalnošću, kao i putopisni segmenti natrunjeni nesuvislim podacima.

Savićeva koncepcijska podela na *profesorsku* i *banditsku* književnost, razrađena još u *Fusnoti*, a u eseju „Dvojkaši i petičari, barabe i šmokljani“ opetovana u ludističkom duhu i autopoeitičkom ključu, značajan je uvid u poetička strujanja poslednjih decenija 20. veka, i odličan primer uspelosti prevladavanja antinomija, odnosno njihovog integrisanja u više jedinstvo. Istovremeno je i pogodna heuristička alatka i značajan uvid u stvaralačku genezu i fenomenologiju pisanja, s tim da na pojedinim mestima isklizava u petparačko skiciranje istorije srpske književnosti (feministički naoštrenom oku neće promaći „tretman“ Isidore Sekulić u tom nacrtu). Značaj i vrednost ovih tekstova je, nadasve, u postavljanju pitanja koje je neophodno nanovo promišljati u novoj epohalnoj situaciji, bilo da je reč o po-etici književnosti ili o revizionističkom čitanju kako „utuljene baštine“ tako i etabliranih pisaca, ili o odnosu stvaralačke i građanske ličnosti pisca, „poraznoj istoriji intelektualnog beščašća“, ili pak ona fundamentalna (šta jeste, a šta nije književnost), a za koja pitanja počesto nedostaje volje ili spremnosti ili veštine da se postave.

Najpovlašćenija tema, tema koja se i u ovoj zbirci natkrilila, jeste (piščeva) biografija. Ona se račva u nekoliko tokova (lekcija) – o totalitarnoj represiji nad biografijom i imperativu uzorne biografije, njenim profitabilnim mistifikacijama i krivotvorenjima, značaju i značenju biografije za pisca, kulturološkom značaju figure pisca sa biografijom, u krajnjem ishodištu, *mitu o savršenoj biografiji*. Ironizovanje, de-konstruisanje, pripovedno (fiktionalno) i dokumentarno pretapanje sopstvene, ali i biografije bratstva po peru, kulminira u četiri ljubavna pisma. U tim pismima, u kojima se meditira na teme zašto se piše, o sveznajućem pripovedaču, o piščevoj katarzi i o biografiji, mozaički se sklapa (klasična) ikonografija spisateljskog poziva. Iako je pošiljalac ovih pisama piščeva ljubavnica, poigravanje sa naratorskom pozicijom tj. postavljanje na mesto drugog, ne dovodi u pitanje maskulinu vizuru i, pod površinom ironizovane sentimentalnosti, potvrđuje njenu vrednosnu paradigmu. Pisac je, tako, istovremeno i ljubavnik, buntovnik, protejska lualica, duhovni elitista, narcisoidan usamljenik, kome je sve dozvoljeno i oprošteno jer se on,

ipak, kladi na večnost, a ne na trenutak. Mada u eseju „Saveti mladom piscu“ prevladava gorčina spisateljskog poziva, koji se od metafizičkog udesa unižava do dnevno-političkih neprijatnosti i čiji krajnji efekat nije (očekivano) „navlačenje“ mladog pisca na spisateljski poziv (takav efekat ima tekst „Uputstva za ličnu upotrebu (III) Bear in mind“ iz *Fusnote*), završni esej „Biographia literaria (III)“ posvedočava da pisac, ipak, još nije raščistio sa svojim dvojnikom i da „još ima nade za priču“. Dilema *to be or not to be*, ako je ikad i postojala, razrešava se jednim mogućim ishodom, sudeći prema posvećenstvu i ostrašćenosti autora. No, „Četvrto ljubavno pismo ili priča o biografiji“, ipak, ostavlja dilemu. Da li je intencija bila legitimacija sopstvene biografije kao kulturno relevantne, odnosno podobne da piščevo autorsko ime zavredi status relevantne društvene figure, ili je, shodno romantičarskom konceptu figure pisca, ironizovanje sopstvene autorske nemoći ili sapetosti *uprkos* savršenoj biografiji? No, nadam se, pisac nije ispisao poslednju rečenicu „posle koje dolazi definitivna tačka, bez ikakvih postskriptuma“, te će i ona dobiti svoje finale.

Naposletku, kako autor ističe u eseju „Biographia literaria (I)“: „Priče o toj odbrani literature kao svetog, božanskog umeća u većini slučajeva spadaju u veliku literaturu, ili bar njen nezaobilazni apendiks“. *Ljubavna pisma i druge lekcije* su, pre svega, odbrana literature sa velikim L, čiji je Savić posvećenik i koja će postati njen nezaobilazni apendiks, bar u ovdašnjim književnim analizama. A, kako pisac dalje u istom eseju kaže, „savršenih dela, pa čak i onih koja piše božja promisao, nema. Ona se ipak pišu grešnom, ljudskom rukom. I izgleda da su te greške (naravno, ukoliko nisu u preteranim količinama) nešto najizazovnije i najzavodljivije u jednom tekstu“. *Ljubavna pisma...* provociraju svojim temama i autorovim postavkama, pozivaju na dijalog, zavode ne samo svojim „greškama“.

I ako pisac iz, na kraju, samo njemu znanih razloga neće započinjati svoju knjigu onom čuvenom rečenicom za kojom počesto poseže, ovaj osvrt će je parafrazirati. Imate priliku da držite u rukama novu knjigu Milisava Savića. „Da li će ona izmamiti kod čitaoca uzdah ushićenja, odnosno prezira (...) – u to, sada, ne ulazim.“ Ravnodušnim vas neće ostaviti.